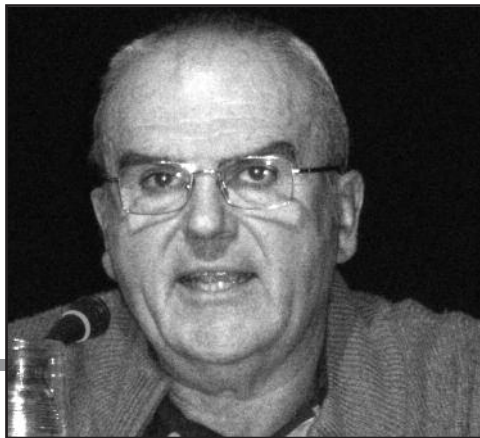

El quart

Simó Duró i Coma

A mode d'introducció: algunes referències consuetudinàries, d'autors i legals

La figura dels quarts queda recollida en diferents textos del nostre ordenament jurídic però no existeix cap llei, reglament o decret que en defineixi la composició, la funció ni les atribucions.

El seu manteniment fins avui en dia és degut, únicament i exclusiva, a la voluntat popular de mantenir les antigues institucions d'Andorra, i el seu funcionament es regula pels usos i costums.

Poques referències es troben respecte als quarts. Amb l'ànim de situar la jerarquia dels quarts dins l'ordre institucional d'Andorra, en citarem algunes:

Una antiga referència es troba en el *Manual Digest* (1748), "Llibre III. Del Consell General de les Valls de Andorra sa introducció, Prerogatives, facultats, y Constitució":

Que lo dit Consell rigurosament parlant es Dueño en quant a la Jurisdicció, o facultat Economica detota la Terra, Montañes boscos, y Comunals detotas les Valls tenint las parroquias, cada una de per si, lo domini de propietat de sos particulars Comuns, com tambe los quarts delas Parroquias desos Comuns dequart, o quarter, pero dependint, sempre, tant los quarts, o quarters com tambe las Parroquias del Consell general en Ordre...

Es reconeix també, en el mateix text, la facultat sancionadora:

Totas las penas, o Cot, y recot, que imponan los Consells, ja sian de Quart, Parroquia, o Consell general...

J. A. Brutails (1904), en el seu llibre *La Coutume d'Andorre*.

Pàgina 28: *Organisation administrative.- L'Andorre comprend six paroisses, parròquies ou comuns, qui sont, dans l'ordre de présénce : Canillo, Encamp, Ordino, la Massane, Andorre et Sant-Julià. Andorre, Ordino et la Massane se divisent en*

sections ou cuarts, dont chacun a ses intérêts particuliers, ses représentants...

Pàgines 29 i 30: *La Reforme ne s'occupe pas des conseils de quart, lesquels ont survécu cependant, de sorte que l'administration andorrane comprend, comme avant cette loi, trois degrés: le quart, la paroisse et la Vallée, d'où: conseils de quart, conseils de paroisse et Conseil général.*

Pàgina 32: *Attributions des divers conseils.- Le conseil de quart gère les intérêts du quart...*

Pàgina 33: *Rapports de hiérarchie des conseils entre eux et avec les seigneurs.- Ces divers conseils, de quart, de paroisse et général, sont hiérarchisés : on peut appeler d'une décision ou décret du conseil de quart au conseil de paroisse...*

El llibre de Josep M. Vidal i Guitart (1949) *Institucions Polítiques i Socials d'Andorra* es refereix als quarts de la següent manera:

Pàgina 177: *El Quart és l'òrgan administratiu més elemental, és a dir, l'últim graó en una escala descendent; en l'ordre territorial, és la secció d'una Parròquia amb els habitants corresponents, i en l'ordre personal, és el grup que forma la petita corporació que hi mana.*

Pàgina 178: *La feina del consell de Quart, és, principalment, l'administració dels bens comunals que li correspon, i tot el que faci referència; aquesta facultat administrativa és de gran complexitat i ben sovint és ocasió de conflictes amb la Parròquia.*

Pàgina 178: *El Consell de Quart depèn del consell de Parròquia, en el sentit de que aquest coneix i falla els recursos que es posen contra les decisions d'aquell.*

Pàgina 179: *L'administració dels comuns queda descentralitzada per la dels Quarts que disposen dels béns que els són propis.*

Ricard Fiter i Vilajoana, a *Introducció al dret administratiu andorrà*, de 1974, diu que: *Els Quarts, ja anteriorment a la formació del mateix Consell de la Terra, eren l'agrupament de nuclis de cases o famílies que administraven, a través de llurs propis Consells, els béns de pastura, boscos, etc..., i exerceixen el dret d'ús sobre els dominis de caràcter públic del seu terme. La nostra legislació andorrana no fa gaire atenció a definir i especificar les atribucions del Quart. Una vegada més, és el costum qui en remarca la importància com a subdivisió de la Parròquia.*

Avui queda clarament diferenciada la noció de Quart, ja que en algunes Parròquies obtenen atribucions administratives independents del mateix Comú, altres sense cap altra facultat que la de tenir un Manador, un Desener i, generalment, un membre de Comú originari de cada Quart.

Més recentment, el Codi de l'Administració (1989) declara en l'article 13:

Constitueixen l'Administració Pública [...] 2)- Els Comuns i Quarts i els òrgans que en depenen.

Finalment, la Constitució del Principat d'Andorra, en l'article 84, diu textualment:

Les lleis tindran en compte els usos i costums per determinar la competència dels Quarts i Veïnats, així com per les seves relacions amb els Comuns.

Més enllà de l'existència dels quarts, cosa òbvia per altra part, sembla que des de sempre i de manera més o menys institucional se'ls reconeix certes atribucions pel que fa a l'administració del seu territori; en conseqüència, facultat de gestionar els seus propis interessos, també de sancionar i, consegüent d'això, de fixar normes (reglaments i decrets).

En l'època actual se'ls considera administració pública i, seguint l'ordre jeràrquic, situats dins les jurisdiccions comunals, dependent, en certa manera, dels comuns. A més, refermant això, la Constitució els consagra amb el seu reconeixement i obliga a normalitzar-los tenint en compte el seu propi funcionament, basat, tal com s'ha dit anteriorment, en els usos i costums.

Per tant, semblaria lògic pensar que davant d'una situació com aquesta, el comú, dins les atribucions sancionades per la legislació actual, podria legislar en matèria de quarts. Legislació, però, que segons l'indicat en la Constitució, haurà de tenir en compte la idiosincràsia pròpia de cadascun i, amb lògica democràtica, la seva opinió per definir conjuntament un model de funcionament adequat a totes les parts implicades.

El quart, una institució administrativa de ple dret (des de l'edat mitjana fins a la Llei qualificada d' delimitació de competències dels comuns, de 4 de novembre 1993), que al fil dels anys perd forces i identitat...

Les parròquies amb quarts abans del 14 de juny de 1978 i després

Algunes parròquies tenen ens administratius menors, que són els quarts i els veïnats. Així trobem:

- Parròquia de Canillo, dividida en veïnats: Soldeu, el Tarter, l'Aldosa, Meritxell, el Forn, el Vilar, Canillo i Prats.
- Parròquia d'Ordino, dividida en quarts: Llorts, la Cortinada, Ansalonga, Sornàs i Ordino.
- Parròquia de la Massana, dividida en quarts: Pal, Arinsal, Erts, Sispony, la Massana, Anyós, l'Aldosa i Mitger.
- Parròquia d'Andorra, dividida en quarts fins al 14 de juny de 1978: Andorra la Vella i Escaldes-Engordany.
- Parròquia de Sant Julià de Lòria, dividida en quarts: de Baix, de Dalt, Aixirivall, Auvinyà, Bixessarri, Fontaneda i Nagol.

L'origen del quart/veïnat podem situar-lo en la necessitat que tenen les cases d'organitzar socialment l'espai que les envolta.

Certament, la Casa cal concebre-la com l'origen i la base de l'organització de la societat andorrana, que es fonamenta, fins a la dècada de 1950-1960, en la ramaderia i l'agricultura, pròpia del Pirineu. Aquesta economia comporta unes característiques:

1. Una societat vinculada a un territori d'alta muntanya, amb un clima rigorós, amb reduïdes terres de conreu i on gran part de l'espai és d'ús i d'aprofitament comú.
2. Una societat amb una economia agropastoral de gairebé autosubsistència, que regula la seva demografia en funció de la lògica de la família i de les necessitats de la col·lectivitat.
3. Una col·lectivitat estructurada en cases, que generen mecanismes propis per codificar les relacions familiars (transmissió del patrimoni a l'hereu únic, exclusió dels germans no hereus...) i un codi social en què la momentaneïtat de l'individu desapareix davant de la permanència del grup. Clau de volta de la memòria col·lectiva, la casa, en vincular íntimament família i patrimoni a un espai ben delimitat i a un temps indefinit, esdevé el punt elemental de referència per percebre el significat més genuí de la societat tradicional andorrana.

La necessitat de les cases d'organitzar-se l'espai i els recursos que l'envolten donarà lloc a unes agrupacions anomenades quarts i/o veïnats.

Seràn les cases més fortes les que agruparan al seu entorn les cases de la mateixa població i fins i tot d'alguna altra població veïna, per formar el quart i/o veïnat: per exemple, la Cortinada agrupa Arans, Bixessari inclou Aixovall...

Els quarts i els veïnats tenien i tenen generalment una jurisdicció pròpia, lligada a un territori, amb una jurisprudència interna lligada a l'explotació agrícola i a l'explotació pastoral del seu terme.

El quart i/o veïnat administra el seu terme, que inclou els rebaixants –terres de pastura prop de la població– i els boscos de la seva propietat, i regula el seu envers els habitants. Periòdicament fa unes rodalies que serveixen per comprovar i rectificar, si cal, les creus que limiten el seu terme.

Aquesta funció reguladora i administradora varia en funció de la seva riquesa, que té l'origen en l'explotació del seu terme: tales de boscos, arrendament de les seves terres i explotació dels seus possibles recursos.

Els quarts tractaran en tot moment d'augmentar els seus ingressos. Alguns recorreran als memorials (tributs per cases), a les *jodicions* de censals (rendes), a la *quitació* de censals (recuperació de terres o capitals) i, en cas important, faran el *reparto* (divisió dels deutes del quart) entre els veïns.

Aquests recursos es destinaran fonamentalment a les necessitats del quart, que poden incloure, segons la seva importància:

- Pagament del beneficiat. Cada quart disposa d'una capella i, si no té rector, haurà de recórrer a un beneficiat.
- Pagament de la conducta (lloguer) d'un metge, generalment compartit amb altres quarts. Si no pot fer-ho, els veïns recorren al metge del comú o de la Vall.
- Pagament del mestre d'ensenyament primari o, si més no, de les despeses de manteniment.

Hi ha, però, obligacions importants i fonamentals que s'emporten la major part dels recursos. Aquestes obligacions comprenen el control i el manteniment de carrers, camins, boscos, etc. Sovint els quarts i/o veïnats han de recórrer als veïns per a aquests afers (manobre, entoixant...).

Aquesta administració requerirà la creació d'alguns càrrecs propis a les tasques del seu terme, així com per a la participació en l'administració comunal.

La diversitat administrativa de cada quart i veïnat ens obliga a detallar-ho parroquialment i, ensems anotarem breument la seva situació actual.

El canvi econòmic assenyalat motivarà que alguns quarts perdin part del poder en detriment del comú de la parròquia, a causa fonamentalment de la decadència de les activitats agropastorals i la disminució dels ingressos.

Parròquia de Canillo

El veïnat té una representació mínima i obligatòria al Consell de Comú. Aquest representant és membre del comú amb tots els drets, canalitza els afers del comú en el seu veïnat i n'assegura la representació.

Ensems, cada veïnat nomena un desener, que és responsable davant el capità de la parròquia.

Parròquia d'Encamp

Aquesta parròquia és l'única que no té quarts. Actualment ens és molt difícil saber si antigament en tenia; els arxius comunals van desaparèixer el 1937 en una riuada i la memòria popular no en conserva cap record.

Podem establir dues hipòtesis que en justificarien la inexistència:

- La proximitat dels pobles que formen la parròquia: Encamp, Mosquera, Tremat, les Bons i Vila. Creiem que aquesta hipòtesi, en no reflectir-se en d'altres parròquies o situacions similars, és qüestionable.

- Una aproximació a diversos arxius (AA. EE. P., Arxiu de les Sis Claus...) ens permet establir una llista d'autoritats, que assegura, quasi bé sempre, la presència en els òrgans de poder de les cases més importants dels diversos pobles de la parròquia. Creiem, doncs, que les cases i els seus prohoms, en tenir assegurada la seva presència al comú de la parròquia, no veuen la necessitat d'articular-se en quarts i/o veïnats. Aquesta segona hipòtesi, que pensem que és més acceptable, caldria afirmar-la amb la consulta d'arxius particulars, que són en l'actualitat de difícil accés.

Parròquia d'Ordino

Els diversos quarts que formen la parròquia tenen una organització i articulació molt important, que en referma l'autonomia.

Cada quart està presidit per un llevador (president de quart) i disposa d'un manador

(encarregat de transmetre els manaments del quart). Té poder coercitiu.

Aquests càrrecs són rotatius i obligatoris entre els caps de casa andorrans. Així mateix ha de tenir una representació mínima i obligatòria en el Consell de Comú, amb les mateixes funcions que el representant del veïnat de Canillo.

Cada quart disposa d'un desener, nomenat pel capità de la parròquia, que assegura i és el responsable del somatent.

Actualment els quarts han decaïgut econòmicament, per la disminució de l'activitat ramadera i la poca demanda de fusta dels boscos, cosa que n'ha minvat els recursos, que al segle passat i principis del xx els permeteren construir la seva casa de quart –i, en el cas del quart d'Ordino, construir i explotar el propi hotel.

Aquests mateixos recursos els permetien tenir un capellà al mateix poble o bastir algun molí, com a la Cortinada.

Els quarts actualment tracten d'autofinançar-se, cobrant lloguer de les seves propietats i reduint al màxim l'aparell administratiu.

El quart d'Ordino tracta en l'actualitat d'adequar la seva política al condicionament del terme, per oferir una possibilitat turística i un ambient de tranquil·litat que el distingeixi de la resta de parròquies.

Parròquia de la Massana

Aquesta parròquia, molt semblant estructuralment a la d'Ordino, té, però, uns quarts molt diferents entre si.

Tots els quarts disposen de llevador, manador, desener i de representació en el Consell de Comú de la parròquia.

L'evolució econòmica és similar a la dels quarts d'Ordino i, la seva mateixa debilitat ha permès que es creïn serveis mancomunats en detriment de les competències que abans tenien els quarts (neteja...).

La participació de la població en l'administració del quart és molt diferent. Als quarts de Pal i de la Massana, només hi poden participar algunes cases, els representants de les quals ocuparan els càrrecs propis del quart. El quart de l'Aldosa, a l'altre extrem, permet la participació de tots els andorrans en les seves decisions.

Aquesta diferència s'agreuja en el camp econòmic: alguns quarts disposen en el seu terme de pistes d'esquí que nodreixen els seus recursos: Sispony, Pal i Arinsal. Aquesta disparitat és vigent segles ençà. La parròquia assenyala l'existència de dos quarts pobres: la Massana i l'Aldosa, que fins i tot no disposen de casa del quart ni d'aparell administratiu. L'Aldosa es veu obligada a nomenar el secretari en un dels membres del quart que conserva els documents i l'arxiu, amb tot el que això pot suposar.

En certs moments, el quart de Pal és el més tradicional: sessions de dia (mentre hi hagi llum), nomenament del sagristà (ajudant del capellà de la parròquia i encarregat del manteniment de la capella), membres de quarts nats sense participació d'altres cases...

Darrerament, enguany, el comú de la Massana ha pressupostat una quantitat destinada a subvenció per al quart, en un intent de reforçar dita institució.

Cas a part és el quart Mitger, entre els de l'Aldosa i d'Anyós, format per un terme propi i sis cases (tres per a l'Aldosa i tres per a Anyós), que formen un quart *independent*, el quart Mitger, i ensems participen en el quart del qual són originaris.

Aquest quart Mitger té la seva pròpia estructura i actua com a quart.

Parròquia de Sant Julià de Lòria

Els quarts d'aquesta parròquia són molt similars als veïnats de Canillo. Cada quart disposa de manador, desener i representació obligatòria al Consell de Comú.

La despoblació d'alguns pobles ha obligat a recórrer a persones originàries del quart, que serveixen la seva casa al quart, per ocupar-hi càrrecs necessaris.

Antiga parròquia d'Andorra

Aquesta parròquia estava composta de dos quarts fins al 14 de juny de 1978. Eren el quart d'Andorra i el quart de les Escaldes-Engordany.

Aquests quarts, molt poderosos, han tingut sempre una història conflictiva, s'han enfrontat per qüestions electorals i de representació en el comú. L'antiga parròquia d'Andorra fou un gran nucli de població que comportà que ambdós quarts, molt similars als d'Ordino, derivessin en quarts independents administrativament, segons el Decret núm. 66 del M. I. Consell General, de data 12 de juny de 1935, amb demarcació de límits segons el Decret 365, de data 6 de juny de 1941 del mateix M. I. Consell General.

Els quarts estaven presidits per un cònsol president, que era, a l'ensems, cònsol de la parròquia. El consell de quart estava format pels membres del consell de la parròquia en representació del quart, pels dos consellers generals escollits pel quart i per uns membres nats. Les eleccions comunals i generals es feien separatament per quarts, contràriament a les altres parròquies.

L'evolució de la població i els freqüents conflictes als quarts obligaren el comú de la parròquia d'Andorra a adreçar-se a les M. I. Delegacions Permanents dels Coprínceps per manifestar-los que "La Parròquia que té el 65 % de la població i solament el 16,5% de la representació del Consell" (Llibre d'Actes del Comú d'Andorra, sessió de data 1 d'agost de 1963).

El llarg procés que s'inicià culminarà en un decret de data 14 de juny de 1978 pel qual es creen dues parròquies: Escaldes-Engordany i Andorra la Vella, i es donen uns terminis per a la divisió del terreny comunal, el juny de 1988, amb la creació de zones d'administració única i una part indivisa.

Un dels aspectes que cal ressaltar en aquest procés és l'evolució eclesiàstica, que adobarà i esdevindrà cabdal per a la creació de la parròquia d'Escaldes-Engordany:

08/02/1925: el quart demana al Bisbat la concessió d'un vicari independent d'Andorra
25/04/1967: el Consell General rebutja la petició del comú d'Andorra de demanar més consellers generals per a la parròquia.

1974: el rector d'Escaldes-Engordany s'encarrega del Registre Civil, que és separat del d'Andorra.

12/02/1977: el quart d'Escaldes-Engordany demana als consellers generals de la seva demarcació que deixin d'assistir a les reunions del Consell General.

05/04/1977: la Parròquia d'Andorra dobla els seus consellers generals, que passen de 4 a 8.

13/06/1977: el Bisbat erigeix la parròquia d'Escaldes-Engordany sota l'advocació de sant Pere Màrtir.

14/06/1978: decret de creació de les dues noves parròquies, amb funcions pròpies. Així culminava un procés que, evidentment, hauria de objecte d'un estudi específic que escapa dels objectius d'aquesta exposició.

Conclusions

Podem establir les següents:

- La dificultat de definir clarament un quart, vistes les seves diferències i peculiaritats.
- Un quart i/o veïnat seria una divisió de la parròquia amb unes competències administratives i electorals variables, en funció de la seva força, fruit dels usos i costums, i de la seva potència i/o recursos. Ensenms és un organisme regulador del seu terme.
- No hem pretès assenyalar, en explicar el procés de l'antiga parròquia d'Andorra –certament ric i molt interessant històricament, en aquest cas, també anímicament– que sigui la pauta i la finalitat a les altres parròquies, sinó que cada quart té una realitat específica diferent i una forma de fer, en consonància als seus habitants i desitjos.

Els quarts a Ordino

Un terme o territori, unes cases (lloc estratègic, orientació sud, un punt d'aigua pròxim, unes vies de comunicació), una església o una capella i un cementiri.

Un consell de prohoms: Consell de quart.

Un lloc de reunió (cancell de l'església o de la capella, o bé en el comunidor). Més tard, la casa del quart compartida en el cap de parròquia amb el comú.

Arxiu: abans documents guardats pels llevador primer i el caixer, transferits entre càrrecs, més tard arxiu de l'honorable quart tancat amb pany i clau, custodiada pel llevador de torn, i on es guardaven llibres d'actes, pergamins, sentències, escriptures notarials, rodàlies, llibres de comptes, llibres d'adjudicacions, llibretes dels llevadors i dels caixers, rebuts, ordres, llibres dels arrendaments, dels solans, dels vedats...

Consells manats i amb campana tocada, baix pena del Cot de quart. Consells tradicionals: talles, comptes, arrendaments i Consells extraordinaris.

Consellers de quart: honorables senyors.

Components: caps de casa que hi són convidats.

El quart d'Ordino, des dels anys 1980, convida un membre per casa, tots els andorrans amb domicili al poble i, segons un reglament, una junta administrativa nomenada per dos anys proposa ordinacions i acords al ple. El quart es regeix segons l'ús i costum, els reglaments.

Abans de la Constitució i del 1993, tenia poder coercitiu: baix pena del cot de quart. Baix pena del recot de quart.

Existeix una permanència a casa del quart: llevadors, secretari administratiu, junta...

Competències abans del 1933

El llibre de les *Hordenacions del Quart de Ordino*, començat el 14 de juny 1633 i tancat el 23 d'octubre 1881 –el segon llibre d'acords, car llastimosament el primer llibre d'actes s'esgarrià–, posa en relleu unes competències que exercia en quasi la totalitat de tots els camps de govern en primera instància / quart, comú, Consell General, Coprínceps (o els seus serveis) i més tard amb el Govern d'Andorra.

Entre els anys 1993 i 1999:

Els quarts dialogaren amb el comú: reglaments i acords evitaven la duplictat administrativa, s'agilitzava el procediment i es guanyava en rapidesa d'execució. Els quarts informaven les diverses súpliques entrades al Comú i seguien cobrant els drets o taxes (obertures i tancaments de comerç, obres i construccions, etc.), tot regularitzat per reglaments i ordinacions publicats al BOPA.

De l'any 2000 al 2007:

Durant vuit anys nefasts, el comú d'Ordino intentà anihilar els quarts a partir de la Llei de competències. El seu treball de botxí va fer que s'anul·lessin tots els recursos administratius, sovint a profit dels especuladors; la parròquia d'Ordino, entre d'altres coses, perdé encant urbanístic.

De l'any 2008 fins a aquest dia:

Sense recursos, el sol segueix lluint per als quarts, car hi ha respecte.

Simó Duró i Coma,
ensenyant jubilat, exllevador del quart
d'Ordino i exconseller general